

Lomnice nad Popelkou

Historie města • Náměstí a radnice • Znak a název města • Pivovar • Husův odkaz a "husitské" peripetie

Při vlastivědných putováních po našem regionu, tak jak je zachycujeme v Bradleckém listu, jsme se zatím historie Lomnice nad Popelkou jen letmo dotkli (např. textilního průmyslu, hory Tábor). V dnešní příloze se proto podíváme na několik jejích dalších kapitol. I základní popis nejdůležitějších oblastí lomnické historie by samozřejmě vydal na mnohonásobek rozsahu naší přílohy, a proto se k tomuto tématu jistě vrátíme i v příštích vydáních.

Historie města

Zřejmě ke konci 12. století dorazili na území dnešní Lomnice na Popelkou první slovanští kolonisté. Nejdříve byla osídlena oblast severozápadně od dnešního náměstí. V pozdější době (snad 1. polovina 14. století) zde byla postavena zemanská tvrz (v místě dnešního zámku). Pán tvrze s královským svolením založil pod stávající obcí městečko, kterému se začalo říkat *Nová Lomnice* a obci *Stará Lomnice*. Další domy se přistavovaly na jih a daly vzniknout *Dolní Lomnici*, která již však byla mimo městská práva. *Dolní Lomnice* se spojila se *Starou Lomnicí* v jeden celek a měla i společného rychtáře. Tak tomu bylo až do počátku 18. století, kdy byla část pozemků dolnomlomnických připojena k městu (a vystavěna zde čtvrť *Karlov*) a *Dolní Lomnice* tak byla rozdělena na *Podměstí* (od železničního mostu směrem k náměstí) a *Záměstí* (pod *Letnou*).

Přesný datum povýšení Lomnice na město neznáme, protože nejstarší městské listiny shořely při jednom z požárů radnice, podle zápisů však již byla Lomnice městem určitě r. 1392. R. 1417 dobylo královské vojsko zdejší tvrz. Důvodem byl odpor Jana Košíka vůči králi Václavu IV.

Rok na to však získal milost, a když r. 1435 rod Košíků vymřel, získal Lomnici Hynek Krušina, majitel kumburského panství. První kamenný kostel byl v Lomnici postaven r. 1505, protože starý dřevěný byl již sešlý a malý.

Po několika dalších majitelích se Lomnice r. 1524 dostala do držení rodu Valdštejnů, konkrétně Vilému z Valdštejna. Jeho syn Václav dal přestavět tvrz na zámek. Také sjednal lomnickým u krále Ferdinanda I. právo na pořádání tří výročních trhů (1561). Měšťané v Nové Lomnici měli málo pozemků, protože většina půdy patřila Dolní a Staré Lomnici. Proto r. 1577 Václav Štěpanický z Valdštejna, pán na Lomnici, rozhodl, že pozemky mezi *Chocholkou* a *Sopikovem* mají být rozděleny mezi měšťany. Ti je sobě skopali, odtud název *Sopikov* (někdy však i *Soptikov*). Další pozemky měšťané získali na území dnešních *Želech*. R. 1580 Eliška z Martinic, vdova po Václavu z Valdštejna, založila ve městě špitál. Dala pro něj postavit nový dům pod kostelem, kde byla i škola. Špitálu byl odkázán i les pod *Plouznicí*, odkud se bralo dřevo až do r. 1805. R. 1590 (v neděli o sv. Máří Magdaléně) vypukl v Lomnici veliký požár, při kterém vyhořelo nejméně 19 domů (hlavně mezi

dnešní radnicí a kostelem). Podobně ničivý požár zachvátil Lomnici i r. 1610, kdy vyhořelo 24 domů. Valdštejnové vlastnili Lomnici až do r. 1654, kdy ji Jan Viktorin z Valdštejna prodal hraběti Karlovi z Morzinu. Ten nechal přestavět zámek do barokní podoby a založit čtvrť pojmenovanou po své osobě – *Karlov*. R. 1776 navštívil Lomnici Josef II. a i se svým generálem Laudonem zde strávil jednu noc. Rudolf, poslední z Morzinů, prodal r. 1796 Lomnici pražskému měšťanu Ignáci Falgeovi. R. 1834 ji získal Karel Alain Gabriel Rohan.

Části Lomnice byly vystavěny takto:

- r. 1702 dolní část Karlova
- r. 1711 Nové Město
- r. 1714 Malá Strana
- r. 1739 Karlov s náměstím
- r. 1755 – 1826 Na Drahách
- r. 1780 – Račana
- r. 1823 – 1826 Hrádka a Hoření Lomnice (Nouzov)
- r. 1825 horní část Karlova
- r. 1824 – 1828 Betlém na Podměstí
- r. 1839 – 1850 první chalupy v Popelkách

R. 1921 byla spojena Stará Lomnice s Lomnicí nad Popelkou v jedno město.

Antonín Chmelík, Lomnice nad Popelkou – náměstí kolem roku 1900,

Antonín Chmelík, Lomnice nad Popelkou – dřevěné domy na náměstí (stály v místě dnešní samoobsluhy)

Lomnické náměstí a radnice

Původně bylo lomnické náměstí vlastně jen dvěma řadami domů. Zástavba domů v horní části je až z let 1691 – 1703. Náměstí bylo velmi nerovné. Od kostela po dolní kašnu byl hluboký úvoz, bylo zde několik vzrostlých lip i malé stromořadí. Teprve r. 1820 bylo náměstí poněkud srovnáno a vydlážděno. U kostela býval hřbitov obehnaný kompaktní zdí. R. 1578 byly na náměstí zřízeny dvě dřevěné kašny. Voda do nich byla přiváděna dřevěným potrubím ze Záměstí. Radnice stávala uprostřed náměstí. R. 1608 byla postavena radnice nová, znovu ze dřeva a na stejném místě. Pod radnicí stávaly masné krámy, které Lomnice spravovala nejméně do r. 1668. Nad hoření kašnou stával dřevěný pranýř a později pranýř kamenný se sloupem a železnými háky.

R. 1724 byla postavena nová kamenná radnice již na místě radnice dnešní. Měla věž s hodinami do tří stran, v přízemí vzađu hostinec s kuchyní a do náměstí malý pokoj, krám, síň a podloubí o čtyřech sloupech. Radnice však stála jen do r. 1749, kdy vyhořela část náměstí (protilehlá část u silnice na Košov vyhořela r. 1780). Radnice byla obnovena až r. 1786. Ničivé požáry se lomnickému náměstí nevyhýbaly ani nadále.

R. 1837 lehlo popelem pět domů na horní straně a r. 1849 při velkém požáru vyhořely kostel, škola, lékárna a spodní část náměstí po obou stranách (celkem 28 domů). Nejničivější byl asi oheň 29. srpna 1862, kdy začalo hořet v čp. 8 (pod radnicí). Postupně oheň strávil téměř celou řadu domů u radnice, rozšířil se i na druhou stranu náměstí (nad muzeem).

(Toho roku vyhořel i celý Tikov a část Nového Města). Celkem shořelo 42 domů. Na radnici bylo bohužel kromě nového divadla zničeno i velké množství cenných historických dokumentů. R. 1863 byly zbytky staré radnice odstraněny a r. 1864 se začalo stavbou radnice nové.

Znak města

Lomnický lékárník J. Nosek Zádvorský poslal r. 1882 do časopisu *Krakonoš* známou pověst o loupežníku na Kozlově a o jeho chycení lomnickými občany. Podle ní už obyvatelé městečka měli dost řádění loupežníka a vydali se ho polapit na Kozlov.

Antonín Chmelík, znak Lomnice nad Popelkou

Před branou vykopali jámu a přikryli ji chvojnám. Poté vylákali loupežníka z hradu, a když spadl do jámy, zajali ho a dopravili před krále. Ten prý dovolil městu dát si do znaku postavu loupežníka, který stojí na chvojnách. Pověst je zachycena v lomnické kronice a podle ní došlo k události r. 1417.

Pravděpodobnější je však verze zachycená v *Dalimilově kronice*. Zde se píše, že r. 1232 zajali Lomničtí tatarského vyzvědače a za odměnu si mohli páni na Lomnici (Košíkové z Lomnice) dát jeho postavu do erbu. Odtud přešla do městského znaku.

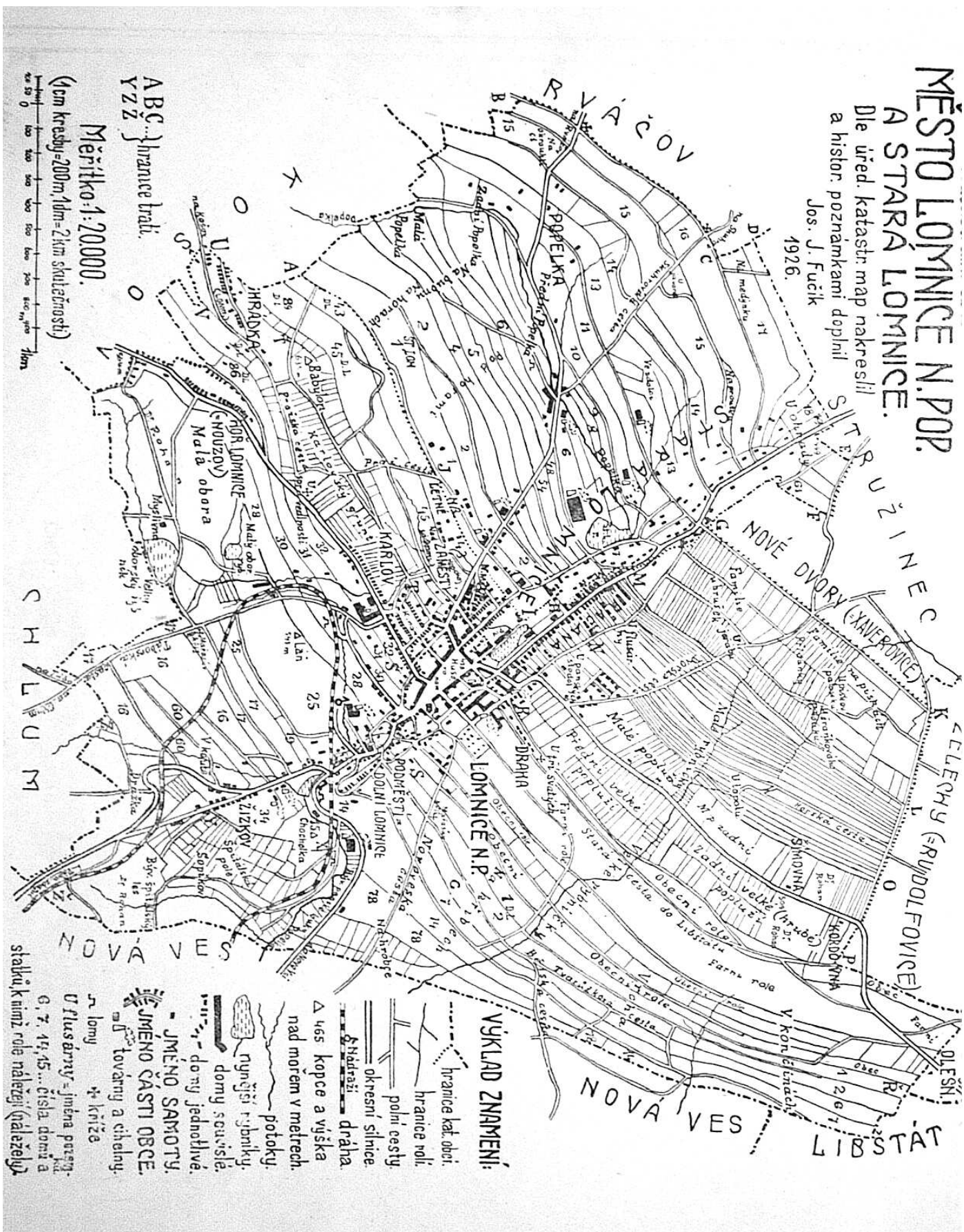
V 17. století, kdy se o původu znaku již nic nevědělo, byla mužíkovi přikreslena přílbice a jeho vzhled byl změněn podle vzoru středověkých rytířů.

Název města

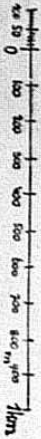
Městečko má název podle říčky. Dle staršího výkladu se říčka dříve jmenovala *Lomnice* proto, že se její tok několikrát ostře lomil. Novější verze vysvětluje její název tak, že tekla z "lomů" (z lesa, ve kterém byl polom). Říčka se později začala říkat *Popelka*, ale název města zůstal. V Čechách bychom našli více takto pojmenovaných osad (*Lomnice*, *Lomnička* – celkem 10 sídel). Zpočátku se v názvu užívalo rozlišení *Staré Lomnice*, *Dolní Lomnice* a *Nové Lomnice*. V latinských zápisech z let 1354 – 1430 (konfirmační knihy a soudní knihy města Jičína) je městečko označováno názvem *Lompnicz*. Po husitských válkách (a po přejmenování hory *Chlum* na *Tábor*) až do r. 1709 se používaly názvy *Lomnice nad*

MĚSTO LOMNICE N. POP. A STARÁ LOMNICE.

Dle úřed. katastr. map nakreslil
a histor. poznámkami doplnil
Jos. J. Fučík
1926.

Měřítko: 1:20000.
(om kresby=200m, 1dm=2km skutečnost)

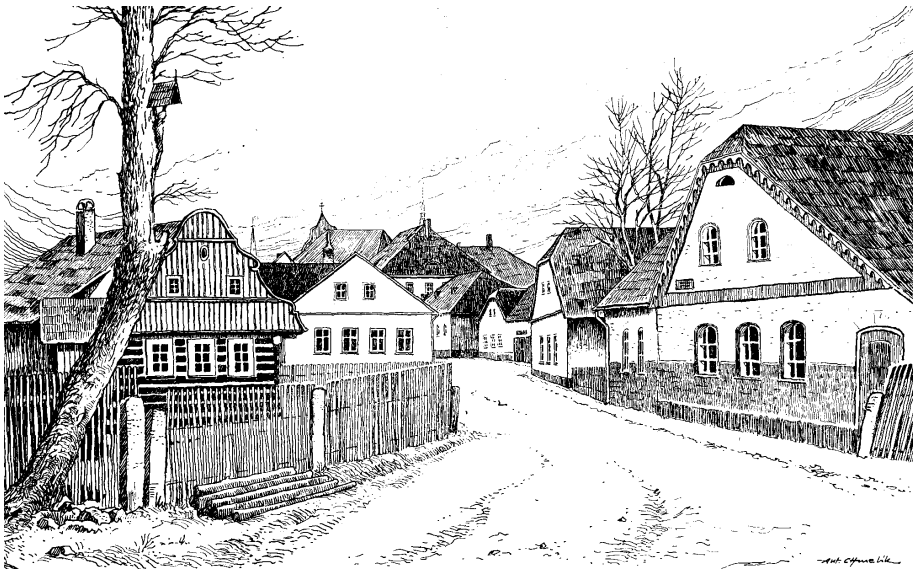

ABC...hranice trati.
YZZ

VÝKLAD ZNAMENÍ:

- hranice kat. obcí.
- hranice poli.
- polní cesty.
- okresní silnice.
- dráha.
- Δ ves kopce a výška nad mořem v metrech.
- potoky.
- rybníky.
- domy se vsí.
- domy jednotlivé.
- Jméno samoty.
- Jméno části obce.
- továrny a cihelny.
- lomy
- kříže
- U Plusůry = jména perníčků 6, 7, 15, 45... čísla domů a státek, k nimž role náležejí (náležely).

Mapa Lomnice nad Popelkou, kterou nakreslil r. 1926 Josef Jan Fučík. Mapa je součástí Historického místopisu města Lomnice nad Popelkou.

Antonín Chmelík, Lomnice nad Popelkou – Palackého ulice kolem r. 1900

Popelkou hory Tábor nebo Lomnice hory Tábor nad Popelkou. V 19. století se používaly poněmčené názvy (Lomnitz, Lomnitz ob der Popelka) a od r. 1856 se městečko jmenovalo Lomnice. Dnešní název Lomnice nad Popelkou se oficiálně používá od r. 1896.

Pivovar

Právo vařit pivo patřilo k právu městskému, ale první doložená zmínka o pivovaru a sladovně v Lomnici je z r. 1462. Tehdy pivovar stával pod hrází rybníka, někde tam, kde je dnes pošta (rybník byl v místě autobusového nádraží). Svědčí o tom nálež prostoru starého pivovarského sklepa (spilky) při kopání nového sklepa pro dům čp. 107 (v r. 1822). V letech 1517-1559 bylo podle záznamů právo vařit pivo v rukách města. Na vrchnost přešlo po r. 1590 za to, že pomohla s výstavbou města po požáru.

Nový pivovar byl postaven r. 1660 a zprvu vařil pivo třicetkrát za rok po 22 sudech. Panský byl pivovar téměř po dvě a půl století a sládek byl zároveň i nájemcem.

R. 1908 koupila pivovar společnost hostinských sdružených pod firmou "Pivovar a sladovna hostinských" za 72.000 K. Další téměř čtvrt milion firma do pivovaru investovala v následujících 20 letech (vodovod z *Popelky* - odkud se brala voda, 20 m vysoký komín, elektrické osvětlení, bronzový filtr, výtah, 983 sudů a soudků, 23 velkých sudů ležáckých a kádí atd.). První várku měla společnost 1. 10. 1908. Před r. 1906 se roční objem uvařeného piva pohyboval mezi 4.500 až 5.000 hl a od r. 1906 do r. 1908 jen 2.200 až 1.096 hl. Po převzetí pivovaru společností hostinských se vařilo v období 1909 – 1925 ročně až 6.500 hl. Ve válečných letech to však bylo jen 2633 hl – 869 hl. Od výroby piva v Lomnici bylo upuštěno r. 1958. Budovy areálu se poté používaly k různým účelům, nejčastěji pro potřeby JZD. R. 1992 byla část pivovaru směrem k náměstí poškozena požárem.

Husův odkaz

V 70. letech 19. století pálivali lomničtí občané v předvečer 6. července na památku Jana Husa ohně. Samozřejmě, že tajně, neboť tuto oslavu c.k. rakousko uherské úřady přísně zakazovaly. Zřejmě šlo spíše o zábavu omladiny, než o niterné sympatizanty s kalichem, kteří byli spíše v řadách starších občanů.

Tak třeba po setmění někdo zapálil na náměstí bengálský oheň přímo pod okny četnické stanice. Strážci zákona vyběhli ven a usilovně hasili. Než však oheň uhasili, vzplála ohromná vatra na Babyloně. A tak četníci v roli hasičů běželi na Babylon (jistě za úsměvného přihlížení občanů). Hranice však byla velká, a tak jen hlídali oheň až do rána. Druhý rok se velitel rozhodl pro preventivní akci a četnictvo obsadilo 5. července Babylon. Přišel soumrak, všude byl klid, najednou však vzplál oheň na Chocholce. A podobná situace se opakovala každým rokem. Když byla střežena spolu s Babylonem i Chocholka, místo pro hranici se našlo třeba "Na Láni" nebo "U Třech svatých".

27. listopadu 1891 zasedalo městské zastupitelstvo. Na pořadu jednání bylo i pojmenování lomnických ulic. Nebylo vážnějších rozporů do té doby, než se začalo diskutovat o pojmenování hlavního náměstí. Návrh "Husovo náměstí" byl sice přijat, ale vyvolal velikou nevoli u jedné části zastupitelů. Ti neváhali podat stížnost na okresní hejtmanství do Semil, které si vyžádalo opis ze zasedání. Zřejmě byl dost dlouhý, protože hejtmanství odpovědělo až v dubnu r. 1892 dopisem, ve kterém název "Husovo náměstí" zakázalo s tímto vysvětlením: "...vzhledem k té okolnosti, že na náměstí katolický chrám páně a velebná socha panny Marie se nachází, náboženský cit občanstva města Lomnice, vesměs katolického, uráželo a příčiny k nespokojenosti mezi obyvatelstvem dosud zbožným zavdalo". Proti těmto důvodům bylo hned v následující schůzi 26. dubna schváleno podat odvolání (19 hlasy z 25) na místodržitelství. To však odvolání vůbec neprojednalo s poukazem na to, že v původním

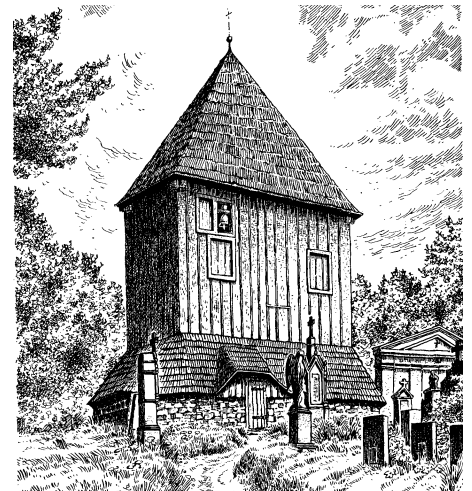
plánu schůze 27. listopadu 1891 bylo rozhodnout o názvech ulic a ne náměstí. Inu, úřady a jejich výnosy jsou stále ve stejném duchu. Tři roky Lomničtí čekali na další rozhodnutí o názvu náměstí, a r. 1895 pojmenování nabylo platnosti a nové červenobílé cedulky na nárožích o tom informovaly všechny příchozí.

V období rozhodování o názvu náměstí se udála ještě jedna věc související s Janem Husem. V den výročí upálení r. 1894 byly na radnici a na 9 soukromých domech vyvěšeny černé prapory s rudým kalichem. Prapor na radnici, který nechal zhotovit Josef Sýkora, měřil 15 metrů! Šok museli zažít ti lomničtí občané, pro které byl Hus největším z kacífů, a tak obratem někdo telegrafoval do Semil na hejtmanství, aby vyslalo komisaře událost vyšetřit. Ten nařídil prapory odstranit, což se až na výjimku toho na radnici stalo. K sundání toho největšího tak musel být přizván zámečník, který za dozoru četníka a přihlížení občanů akci "zdárně" dokončil. Všichni "husité" byli předvoláni do Semil k úhradě pokuty 10 zlatých. A tak vyrazili – na voze ozdobeném chvojím, husitskými vlajkami, palcáty, cepy a transparentem s heslem "Nedejme se!". Vůz vzbudil v Semilech veliké pozdvižení a hejtmanství ocenilo zdařilou alegorií novými pokutami.

Když Karel Švarcenberk na sněmu království českého označil husity za bandu lupičů a žhářů, vzbudilo to v Čechách vlnu nevole. Lomnice na to odpověděla po svém. Na návrh Josefa Sýkory se rozhodla postavit Janu Husovi pomník. Prostředky byly sbírány od r. 1892. Od r. 1900 je potom pomník nedílnou součástí lomnického náměstí. Jde o jeden z vůbec prvních pomníků mistra Jana Husa v Čechách.

Co k Husovu odkazu a jeho přijímání na Lomnicku dodat? Snad jen stesky pravověrných husitů po r. 1918, kdy začalo odznak s kalichem nosit i mnoho z těch, kteří za Rakouska-Uherska patřili k jeho zapří-
sáhlým odpůrcům a informátorům hejtmanství.
-j&vh-

Prameny: Josef J. Fučík – Lomnicko nad Popelkou (vlastivědný sborníček pro školu a dům), 1920-25 a Historický místopis Lomnice nad Popelkou, 1928

Antonín Chmelík, Lomnice nad Popelkou – zvonice